

**OAVDA GENDER MAVZUSINI YORITISHDA ZAMONAVIY
FORMATLARNING AHAMIYATI****Odina Aslonova¹**

¹ O'zbekiston Milliy universiteti Jurnalistika va o'zbek filologiyasi fakulteti
4-bosqich talabasi

**MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received: 28.04.2025**Revised: 29.04.2025**Accepted: 30.04.2025***KALIT SO'ZLAR:**

*OAV, gender, gender
tengligi, blog, ijtimoiy
tarmoq, media.*

Mazkur ishda ommaviy axborot vositalarida gender tengligi masalalarini yoritishda zamonaviy formatlarning o'rni va samaradorligi tahlil etiladi. Bloglar, podkastlar, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli media vositalari orqali genderga oid stereotiplarni yengish, ijtimoiy ongni shakllantirish va turli auditoriyalar bilan samarali muloqot olib borish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda zamonaviy media vositalarining yosh avlodga ta'siri va keng jamoatchilikda gender tengligi mavzusida xabardorlikni oshirishdagi roli alohida baholanadi. Ish natijalari jurnalistlar, OAV xodimlari va media sohasida ta'lim olayotgan talabalar uchun amaliy ahamiyat kasb etadi.

KIRISH. Globallashuv jarayonlari va raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi natijasida zamonaviy axborot makonida ommaviy axborot vositalarining o'rni va ta'siri keskin o'zgarib bormoqda. Ayniqsa, internet-jurnalistikasining kuchayib borayotgan ijtimoiy-siyosiy rolini inobatga olgan holda, jamiyatda muhim ijtimoiy mavzularni yoritishda media vositalarining salmog'i sezilarli darajada oshmoqda. Bugungi kun ommaviy axborot vositalari nafaqat xabar tarqatuvchi, balki ijtimoiy ong va fuqarolik pozitsiyasini shakllantiruvchi kuchli vositaga aylanmoqda. Xususan, gender tengligi, ayollar huquqlari, ijtimoiy adolat kabi masalalarning OAVda qanday va qanchalik yoritilayotgani — zamonaviy jurnalistikaning dolzarbligi va mas'uliyatini belgilovchi mezonlardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Bu masala nafaqat milliy miqyosda, balki xalqaro miqyosda

ham jiddiy e'tibor markazida turibdi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti, YUNESKO, UN Women kabi nufuzli tuzilmalar tomonidan gender tengligiga erishish bo'yicha ishlab chiqilgan strategiyalar bugungi OAV oldida yangi vazifalar va yondashuvlar zarurligini taqozo etmoqda. Onlayn jurnalistika bugungi kunda gender tengligi masalalarini tezkor, ochiq va interaktiv shaklda yoritish orqali keng jamoatchilik e'tiborini jalb qilish, muqobil fikrlar shakllantirish va stereotiplarni yemirish imkonini bermoqda. Skandinaviya mamlakatlarida, AQShda va boshqa rivojlangan davlatlarda ijtimoiy tarmoqlar, bloglar, podkastlar va interaktiv materiallar orqali gender mavzusi faol yoritilib, jamoatchilikning ushbu masalaga bo'lgan munosabatini shakllantirishda muhim rol o'ynamoqda.

ADABIYOTLAR SHARHI VA METODLAR

Gender va gender tengligi mavzulari va ushbu mavzularni OAVda yoritilishi bo'yicha N.Qosimova "Gender va media" kitobda ommaviy axborot vositalarida gender tengligi va stereotiplari qanday aks etishi tahlil qilinadi [1]., Mark Bonner "Media and Gender Equality" ushbu kitobda gender tengligi va ommaviy axborot vositalarining roli keng tahlil qilingan. Kitobda gender tengligi, gender rollari, ayollarning jurnalistikadagi o'rni va boshqa muhim masalalar yoritilgan[2], Ya.Mamatova va S.Sulaymonova lar[3] tominidan chiqarilgan "Oltin o'rtalik sari: O'zbekiston ommaviy axborot vositalarida gender munosabatlari" o'quv qo'llanmada jurnalistlar va ijodiy uyushmalar faollariga gender tengligini kasbiy faoliyatining asosiy mezoniga aylantitirhs yo'llati haqida saboq beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Gender — bu biologik jinsdan (erkak yoki ayol bo'lishdan) farqlanadigan, jamiyat tomonidan shakllangan ijtimoiy, madaniy va psixologik rollar tizimidir. Gender tushunchasi zamonaviy ijtimoiy fanlarda keng qo'llaniladi va ko'plab stereotiplarning ildizini anglashga yordam beradi. Masalan, jamiyatda "erkak kuchli, ayol esa muloyim bo'lishi kerak", degan qarashlar gender stereotiplari sifatida shakllangan. Ushbu stereotiplar jamiyatda tenglikka putur yetkazadi va ayollar hamda erkaklarning imkoniyatlaridan to'liq foydalanishiga to'sqinlik qiladi. Gender tahlili orqali siyosat, ta'lim, iqtisodiyot, sog'liqni saqlash va ommaviy axborot vositalarida qanday tengsizliklar mavjudligi aniqlanadi. Shuningdek, gender tengligiga erishish uchun qanday siyosiy va madaniy choralar ko'rilayotganini baholash mumkin.

O'zbekistonda ham gender tengligini ta'minlash bo'yicha muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Prezident Sh.M. Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan siyosiy tashabbuslar, xususan, "Ayollar va erkaklarning teng huquq va imkoniyatlarining kafolatlari to'g'risida"gi[4] qonunning qabul qilinishi, bu masalaning davlat siyosati darajasiga

ko'tarilganini anglatadi. Ayniqsa, OAVga yuklangan axborotni xolis, asosli va mas'uliyatli yoritish majburiyati jurnalistika amaliyotiga yangicha yondashuvlarni talab qilmoqda. Shu sababli, mazkur mavzu — "OAVda gender mavzusini yoritishda zamonaviy formatlarning ahamiyati" — ijtimoiy adolatga erishish, gender tengligini ta'minlash hamda fuqarolik jamiyatini shakllantirish yo'lida dolzarb va chuqur tahlilni talab qiladigan sohaga aylanmoqda. Ushbu tadqiqot orqali zamonaviy axborot vositalarining ushbu muhim ijtimoiy masalaga qanday yondashayotgani, qanday formatlar samarali ekanligi va jamiyatdagi real o'zgarishlarga qanday ta'sir qilayotgani o'rganiladi.

So'nggi yillarda raqamli texnologiyalar taraqqiyoti va internet platformalarining keng tarqalishi bilan ommaviy axborot vositalarining shakli va mazmuni sezilarli darajada o'zgardi. Bu jarayon, ayniqsa, ijtimoiy muammolar – xususan, gender tengligi masalalarini yoritishda o'z aksini topmoqda. An'anaviy OAV (gazeta, radio, televideniye) ko'proq biryoqlama axborot uzatishga xizmat qilgan bo'lsa, zamonaviy formatlar – bloglar, podkastlar, ijtimoiy tarmoqlar, interaktiv grafiklar, veb-dasturlar – bu mavzularni ko'proq o'quvchi bilan bevosita muloqotda yoritishga imkon yaratmoqda. Masalan, blogpostlar yoki YouTube'dagi videobloglar orqali oddiy ayollar va erkaklar o'zlarining genderga oid hayotiy tajribalari bilan bo'lishmoqda. Bu esa auditoriyaga mavzuni real misollar orqali anglash imkonini beradi [5]. Ayniqsa, TikTok, Instagram va Twitter kabi platformalarda qisqa, ammo mazmunli kontentlar orqali gender stereotiplarini fosh etish, ularga qarshi kurashish holatlari ko'paymoqda [6]. Bundan tashqari, interaktiv infografikalar, data-jurnalistika vositalari yordamida genderga oid statistik ma'lumotlar, qonunlar, huquqiy tengliklar haqida keng auditoriyaga aniq va tushunarli ko'rinishda axborot berilishi mumkin. Bunday yondashuvlar ayniqsa yoshlarga tushunarli va ta'sirchan bo'ladi.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, Skandinaviya mamlakatlarida gender mavzulari internet-jurnalistikada eng dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi [7]. O'zbekiston tajribasida ham bu sohada ijobiy siljishlar kuzatilmoqda: "Gender tengligi to'g'risida"gi Qonun qabul qilinganidan so'ng, media mahsulotlarda gender tengligi, ayollarning siyosatdagi, iqtisodiyotdagi o'rni haqida ko'proq yozila boshlandi. Biroq, hali-hanuz ayrim ommaviy axborot vositalarida gender stereotiplari saqlanib qolmoqda. Masalan, ayollar faqatgina uy-ro'zg'or ishlari yoki go'zallik timsoli sifatida yoritilayotgan holatlar ko'p. Shuning uchun zamonaviy formatlardan foydalanib, xolis, tahliliy va jamiyatga foydali yondashuvlarni kuchaytirish zarur[3].

Gender tengligini ta'minlashda ommaviy axborot vositalarining roli beqiyosdir. Ayniqsa, zamonaviy raqamli formatlar – bloglar, podkastlar, infografikalar va ijtimoiy

tarmoqlar – jamiyatda gender stereotiplarini kamaytirish, xolis va chuqur tahlil asosida axborot yetkazish imkonini yaratmoqda. O‘zbekistonda bu borada muhim yutuqlar bo‘lsa-da, hali oldinda qilinadigan ishlar ko‘p. Shu bois, OAV zamonaviy formatlardan samarali foydalanib, gender tengligi haqida chuqurroq, tushunarli va ta’sirchan materiallar tayyorlashi dolzarb masala bo‘lib qolmoqda.

XULOSA

Zamonaviy ommaviy axborot vositalari, xususan raqamli platformalar, gender tengligi mavzusini yoritishda kuchli vositaga aylangan. Bloglar, podkastlar, ijtimoiy tarmoqlar va interaktiv multimediyalar orqali genderga oid masalalarni keng auditoriyaga tez va samarali yetkazish imkoniyati mavjud bo‘lib, bu yondashuv an’anaviy OAVga nisbatan yanada inklyuziv va interaktiv tus kasb etgan. Ushbu zamonaviy formatlar nafaqat gender stereotiplarini bartaraf etishda, balki ayollar va erkaklar o‘rtasidagi huquqiy, iqtisodiy va ijtimoiy tenglikni ilgari surishda ham ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Tahlillar shuni ko‘rsatmoqdaki, O‘zbekiston ommaviy axborot vositalarida ham gender masalasiga bo‘lgan e’tibor ortib bormoqda, biroq mavzuni chuqur, tahliliy va xolis yoritish borasida hali ilmiy-nazariy asoslangan yondashuvlar talab etiladi. Media vakillarining bu boradagi mas’uliyati, shuningdek, zamonaviy formatlarni to‘g‘ri va samarali qo‘llashi gender tengligiga erishish yo‘lidagi muhim omillardan biridir. Shu bois, gender masalasini OAVda yoritishda zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash, interaktiv yondashuvlarni kuchaytirish va ijtimoiy ongni shakllantirishga xizmat qiluvchi kontentlar ishlab chiqish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bu esa OAV auditoriyasini kengaytirish, yosh avlodni jalb etish hamda jamiyatda ijtimoiy adolat va tenglikni qaror toptirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qosimova N. Gender va Media. - T.: Bayoz, 2022. - 45 b.
2. Mark Bonner. Media and Gender Equality // ED – Tech Press. 2020. - 89 b.
3. Mamatova Y., Sulaymonova, S. *Oltin o‘rtalik sari: O‘zbekiston ommaviy axborot vositalarida gender munosabatlari*. O‘quv qo‘llanma. 2015. - 40 b.
4. Mirziyoyev. Sh. Ayollar va erkaklarning teng huquq va imkoniyatlarining kafolatlari to‘g‘risida. 2019.
5. Alkan N. *New Trends in The Representation of Women in Contemporary Media Culture* // Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi. 2016. - 67 b.
6. Arianto, S. D., & Ramadhan, M. F. *The Changing Perceptions of Gender Equality in Media and Popular Culture* // Alinea Journal. 2024. - 19 b
7. European Commission. Gender equality and media – Analytical report. 2020. [Havola](#). - 9 b.